

O Ledinskega pesmi „Razne pota“.

Spisal dr. K. Štrekelj.

Med najbolj znane in razširjene pesmi Rodoljuba Ledinskega (Antona Žaklja [1816 do 1868]) spada pač njegova pesem „Razne pota“ („Oj kmet, al veš do kruha pot?“), objavljena prvič v „Novicah“ 1. 1845. na strani 121. Ker se pesem obrača v lahko umljivi, domači besedi na kmeta, kakor bi bila nalašč narejena za bravca „Novic“ in preprosti narod (v prvem natisku nosi naravnost pripis „Kmetam“); ker je dalje sestavljena naravno in prijetno in za tedanji čas celó spretno in dovršeno, zato se ni čuditi, da si je priborila v naših šolskih berilih stalno mesto, katerega ji ne maram izpodkopavati niti s spodaj priobčenimi opombami o nje viru.

Vsako delo človeškega duha, tako umetniško kakor znanstveno, ni pravzaprav nikdar vzniklo v duši svojega stvoritelja popolnoma samostalno, brez vsakega tujega vpliva. Tudi največim genijem, naj si bodo še tako izvirni, se dá dokazati odvisnost od njih okolice, od njih dōbe, od mode njih časa; posebno ceno njih delom daje ravno to, kako so se znali več ali manj emancipirati in vstvariti nekaj, kar se odlikuje od vsakdanjih stvari in prikazni. Ideje, ki jih oni obdelujejo, niso morda nikakor nove — sto drugih jih je morda že obdelalo pred njimi — toda način, kako jih oni obdelujejo, ta spaja njih ime s temi izposojenimi idejami za vedno.

Manj izvirni so zlasti pesniki v dōbah preporoda kakega naroda, pesniki, ki narod vzbujajo v novo življenje. Tak narod je zadovoljen z vsem, kar se mu dá, da se le reši omotične nezvesti, in ne vpraša, je-li melodija ali pesem, s katero ga budé, res pravo, čisto, domače blago. Dovolj je, da mu to blago ugaja. Tudi ob preporodu našega naroda je bilo tako; večina pesemskih idej je presajena k nam s tuje zemlje. Kako

tudi ne? Vzbujevavcem našim — ne ravno mnogobrojnim — je bilo do naglega dela; novih, zares pripravnih in dobrih idej za pesmi pa ni mōči stresati kar iz rokava, zlasti ne pesnikom srednje moke in slabejše poetične sile, kakoršne so bili ravno naši najbolj zaslužni probuditelji. Čemu se neki po nepotrebnem truditi, ko si je mōči izposoditi dobro idejo od sosedu?

Res so tako delali zlasti naši pesniki „Novic“ in „Drobtinic“. S tem nikakor nečem v nič devati njih zaslug za narod; da, celo bolje so storili, da so šli obdelavat dobro tujo idejo, kakor da bi mučili bravece z revščino svoje duše. Literarnemu historiku bi bilo seveda prav, ko bi bili to kako zaznamovali, da bi dandanes ne moral stikati po sto in sto knjigah, da more njih trud in njih samostalno delo spodobno in primerno oceniti; kak pristavek, „svobodno po x, y“ na primer, bi jim menda nič ne bil zmanjšal slave.

Takih pritajenih posnetkov tujih pesmi so preiskovavci naše slovstvene zgodovine odkrili že več. Mnogo pa še ostane dela, da se dožene stvar do neke popolnosti, potrebne za pravično oceno teh pesnikov. Majhen prispevek k temu bodi nastopna objava.

Pesem Ledinskega „Razne pota“ ni niti po ideji niti po izdelavi njegovo lastno delo; on je tujo pesem samo precej spretno preložil na naš jezik. Ker je na nekih mestih razširil izvirnik ali ga okrajšal, zato mu menda literarna vest ni nič očitala, da ni pristavil, odkod ima pesem. Izvirnik je zložil J. P. Hebel in ga objavil v svoji zbirki „Alemanische Gedichte“ pod št. 32: „Der Wegweiser (Guter Rath zum Abschied)“, naslov, katerega niti slovenski pesnik ni mnogo prenaradil.

Ledinski je nemško, v alemanskem narečju pisano pesem prepesnil sicer svobodno, vendar tako, da je odvisnost slovenske pesmi

030052250

od nemške očividna. V obeh jezikih imata pesmi sicer enoliko strof; vendar je Ledinski 4. in 5. nemško strofo popolnoma izpustil, 12. pa popolnoma predelal in položil v njo novo, po mojem mnenju bolj primerno misel, kakor jo ima nemški izvirnik. Tudi strofa 2—4. slovenske pesmi se ne strinja z nem-

škim besedilom; vsebina je deloma bolj razvita z vpeljavo vinogradskega dela, tako da odgovarjajo dvema nemškima strofama v slovenski prelogi 4 strofe in da je potem 3. nemška v slovenski peta. Da bo mogel bravec soditi o sorodnosti obeh pesmi, ju podajam tukaj v obeh jezikih.

Der Wegweiser.

(Guter Rath zum Abschied.)

1. Weisch, wo der Weg zuem Mehlfass isch,
Zuem volle Fass? Im Morgeroth
Mit Pflueg und Charst durs Weizefeld,
Bis Stern und Stern am Himmel stoht.
2. Me hackt, so lang der Tag eim hilft:
Me luegt nit um und blibt nit stoh;
Druf goht der Weg durs Schüretenn
Der Chuchchi zue, do hemmers jo!
3. Weisch, wo der Weg zum Gulden isch?
Er goht de rothe Chrützere no;
Und wer nit uff Chrützer luegt,
Der wird zum Gulde schwerli cho.
4. Wo isch der Weg zur Sunntigfreud?
Gang ohni Gfohr im Werchtig no
Dur d' Werkstatt und durs Ackerfeld!
Der Sunntig wird scho selber cho.
5. Am Samstig isch er nümme wit.
Was deckt er echt im Chörbli zue?
Denkwöhl e Pfündli Fleisch ins Gmües,
's cha sy, ne Schöppli Wi derzue.
6. Weisch wo der Weg in d' Armeth goht?
Lueg numme, wo Tafere sin;
Gang nit vorbei, 's isch guete Wi,
's sin nagelneui Charte drin.
7. Im letzte Wirthshaus hangt e Sack,
Und wenn de furt gohsch, henk en a!
Du alte Lump, wie stoht der nit
Der Bettelsack so zierlig a!
8. Es isch e hölze Gschirrl drin;
Gib Achtig druf, verlier mers nit!
Und wenn de zueme Wasser chunnsch
Und trinke magsch, so schöpf dermit!

Razne pota.

(Kmetam.)

1. Oj kmet, al véš do kruha pot?
Al véš, kje poln dobí se sod?
Plug in matika vesta zanj;
Le prašaj ju, kdar vstaneš 'z sanj.
2. Pa rano vstani; nezaspan
Rabotaj dôkler sije dan;
Skerbnó obdelaj si polje,
Okôplji v nogradu tertje.
3. Pomladni hlad, poletni znoj
Po versti hodi naj s teboj;
Na levo, desno ne poglej
In stopaj z njima zvest naprej.
4. In kdar se leto jesení,
Se ti na njivi hleb žorí;
In kdar umrè jesenski grom,
Tekoč ti nograd zajde v dom.
5. Al véš, kje rajnši se dobé?
Po krajcarjih se pride tjé.
Sej — komur krajcarja ni mar
Ni nikdar rajnša gospodar.
6. Véš, kod se v siromaštvo gré?
Skoz hiše s smreko znamnjane;
V njih sladko vince točijo
In nove kvarte hranijo.
7. In v zadnji torba se dobo,
Kdar pojdeš vùn, le vzêmi jo.
Oj, kak se ti lepo podá
Beraška prazna mavhica!
8. V nji boš lesén kozarc dobil,
Z njim bodeš hladno vodo pil,
Kjerkoli najdeš bistri vir,
Zastonj — tam je sam Bog oštír.

9. Wo isch der Weg zu Fried und Ehr,
Der Weg zum gueten Alter echt?
Grad fürs gohts in Mässigkeit
Mit stillem Sinn in Pflicht und Recht.
10. Und wenn den amme Chrützweg stohsch,
Und nümme weisch, wos ane goht,
Halt still, und frog di Gwisse z'erst,
's cha dütsch, gottlob, und folg sim Roth.
11. Wo mag der Weg zum Chilchhof sy?
Was frogsch no lang? Gang, wo de witt!
Zuem stille Grab im chüele Grund
Führt jede Weg, und 's fehlt si nit.
12. Doch wandle dü in Gottisfurcht!
I roth der, was i rothe cha.
Sel Plätzli het e gheimi Thür,
Und 's sin no Lachen ehne dra.
9. Kjé je pa steza do čestí,
Do mirne, sréčne starosti?
Od te pošténje ti pové:
Naravnost po dolžnostih gré.
10. Če najdeš na-nji križem pot,
Ne véš, al šel bi tam al tod,
Le prašaj svôjo dobro vést,
Sej krajnsko zna — pa bod' ji zvest.
11. Kjé néki steza v grob peljá?
Ta se zgrešiti pač ne dá;
Po nji vsi hodimo vsak dan,
Na nji počivamo vsak dan.
12. Al unstran grôba se zdelí,
Na lévo, desno tam derží;
Na ktero si boš nágnil vést,
To pojdeš — téga bodi svést.

Slovenska pesem je v primeru z nemško bolj umetna, ker jo rima prelagatelj vso, in to tako, da je v vsaki strofi za nemško rimo *abcb* vpeljal rimo *aabb*, kar je prelaganje gotovo otežavilo. Ledinski je vendar vse težave premagal za tedanji čas dosti srečno, ako izvzamemo morda strofo 11. Nekatere stvari je prevel celo popolnoma v narodnem duhu, na primer strofo 8. Nemško strofo 4. in 5. je izpustil najbrž zato, ker povesta obe pravzaprav ravno isto, kar prvi dve nemški strofi. Morda se mu je po socialnih razmerah slovenskega kmeta zdelo tudi neprijetno, vzbujati mu neizvršljivo upanje na „Pfündli Fleisch“ ob nedeljah, ko si more naš kmet privoščiti kaj takega samo o večih praznikih.

Ker sem že pri razkrivanju zatajenih prelog, bodi mi dovoljeno, da pristavim kratko opomnjo še o neki drugi pesmi iz dóbe štiridesetih let. Jaz je sicer ne poznam vse, toda iz citata v Marnovem Jezičniku (zv. XIX.) se dá vendar določiti, odkod izvira. V Malavašičevem životopisu pripisuje namreč Marn temu možu — ali po pravici ali po krivici, ne morem soditi — tudi pesem, ka-

tera nosi naslov „Krajnska Sava“ in je natisnjena l. 1841. v devetem listu časnika „Illyrisches Blatt“. Ena strofa slóve tako:

„Nak — nočmo jih imeti
Per kranjski prosti Sav', —
Katiro čjo požreti
Ti lakomni žerjav'“

To je očitno posneto po znani Beckerjevi pesmi o Renu:

„Sie sollen ihn nicht haben,
Den freien deutschen Rhein,
Ob sie wie gier'ge Raben
Sich heiser darnach schrei'n.“

Slovenski precej nerodni prelagatelj je iz vranov napravil žerjave, pač zavoljo rime; da pa je kričanje Francozov po Reni vodi zamenil s požiranjem Save, to nikakor ne kaže posebnega ukusa. V to neestetično podobo (človek se nehoté spominja na pravljico o volku, ki hoče polokati vso reko, da pride do sira — lune) je zapeljala prelagatelja pač samo beseda *žerjavi*, ki jo je najbrž po narodni etimologiji spravil v zvezo z *šreti*, *šerem*, *šrem*, dasi nima s to besedo nič opraviti.

